

Dorine Roestenberg

Laten zien dat de wereld groter is dan je denkt!

Deze titel kozen wij, mijn onderzoekspartner Odette Exel en ik, voor ons onderzoeksverslag, voor ons de afronding van een cursus waarin literatuuronderwijs centraal stond en die ons ook voerde naar de vraag wat de bibliotheek kan betekenen voor dit onderwijs en voor de literaire vorming in het algemeen.

De titel zegt iets over de opvatting die men van literatuur kan hebben, maar ook: wat boeken in het algemeen voor mensen kunnen betekenen. En uit de mond van een bibliotheekmedewerker geeft zij het doel aan dat de bibliotheek zich stelt.

Op verzoek van de stuurgroep voor het leesbevorderingsproject *Sirene* in het gebied Knooppunt Arnhem Nijmegen (KAN) zijn we naar de verhouding tussen Arnhemse en Nijmeegse bibliotheken en middelbare scholen gaan kijken. Ik verwachtte dat er al een samenwerkingsverband zou bestaan tussen middelbare scholen en bibliotheken. Docenten en bibliotheekmedewerkers zouden in mijn ogen veel van elkaar kunnen leren. Maar de gesprekken die we in het kader van het onderzoek hadden met enkele docenten en leerlingen leggen toch wat hiaten bloot in de relatie tussen school en bibliotheek.

Van dit onderzoek is natuurlijk een rapport verschenen waarin we enkele aanbevelingen hebben gedaan. Met dit schrijven wil ik u een concreet overzicht geven van onze bevindingen.

Eerst zal ik even kort iets over de opzet van het onderzoek vertellen.

De bedoeling was om een duidelijk beeld te krijgen van de informatiebehoeften van docenten en leerlingen op HAVO/VWO-niveau, van hun leesgedrag en de rol die de bibliotheken daarin spelen. Centraal staan de volgende vragen:

- Wat wordt er verwacht van een bibliotheek (waarbij zowel bij de leerlingen als bij de docenten een scheiding tussen school en privé in acht is genomen)?
- In hoeverre is men op de hoogte van het bestaande aanbod van de bibliotheek en in hoeverre maakt men al gebruik van deze faciliteiten?

Wij hebben geprobeerd om via intensieve gesprekken met een klein aantal respondenten (vier docenten en vier leerlingen) een beeld te krijgen dat, hoe persoonlijk de antwoorden soms waren, toch van algemeen belang kan zijn.

Omdat wij niet zo goed op de hoogte waren van de mogelijkheden en voorzieningen die de bibliotheek zijn gebruiker biedt, hebben we ons eerst zelf laten voorlichten door twee bibliotheekmedewerkers van de Openbare Bibliotheken van Arnhem en Nijmegen (De Lindenberg).

Een boeiende rondleiding en een informatief gesprek was het resultaat. Duidelijk is geworden dat de bibliotheek er alles aan wil doen om een goede relatie te krijgen of te behouden met jongeren. *"Jongeren zijn een zeer belangrijke klantengroep en daarom is het jammer dat er voor middelbare scholieren zo weinig speciaals gedaan wordt. Voor de basisscholen zijn namelijk allerlei interessante projecten ontwikkeld waarvan ook veelvuldig gebruik gemaakt*

Roostenberg, Laten zien dat de wereld groter is dan je denkt!

wordt. Met leerkrachten van het basisonderwijs zijn er uitstekende connecties dit in tegenstelling tot de schaarse contacten met de middelbare scholen", aldus de bibliotheekmedewerker.

Wat de bibliotheekmedewerkers opvalt is dat de belangstelling van docenten voor de bibliotheek uit hoofde van hun beroep, miniem is. Ze maken zich niet als talendocent kenbaar en mede daardoor is er zelden sprake van een uitwisseling van ideeën tussen docent en bibliotheekmedewerker.

Pogingen om contact te leggen met middelbare scholen leveren weinig respons op. Verder wordt er opgemerkt dat de schoolopdrachten waarmee de leerlingen naar de bibliotheek komen vaak erg vaag zijn, zodat de bibliotheekmedewerker niet precies weet hoe hij of zij de leerling op weg kan helpen.

En of docenten en scholieren tevreden zijn met de dienstverlening van de bibliotheek, dat weten de bibliotheekmedewerkers niet. *"Wanneer wij goed op de hoogte zouden zijn van de informatiebehoeften zouden we onze diensten ook gericht kunnen profileren. Als we niet weten wat er op de middelbare scholen leeft is het bijna onmogelijk iets zinnigs te ontwikkelen", aldus de bibliotheekmedewerker van De Lindenberg.*

Het interview

Na deze gesprekken hebben we twee vragenlijsten opgesteld, één voor de docenten en één voor de leerlingen. Om voor de laatstgenoemden het interview niet te zwaarwichtig te maken en al pratende een informele sfeer te creëren, zijn we bij hen begonnen met vragen over de thuissituatie, sport, hobby's en televisie. We hebben geprobeerd om van alle leerlingen een profiel te krijgen: Wat voor type leerling is het? Hoe belangrijk is lezen voor hem/haar en welke rol speelt de bibliotheek hierbij?

Bij de docenten zijn we eerder de onderwijsspecifieke informatiebehoeften gaan verkennen. Vragen over literaire voorkeur, literatuurlessen, rol die de bibliotheek speelt en de verwachtingen ten aanzien van de bibliotheek.

De bedoeling was dat er na de eerste acht kenningsmakingsgesprekken, nog een tweede gesprek met eenieder zou volgen waar ook de bibliotheekmedewerker bij zou zijn.

We wilden van tevoren informatiepakketten samenstellen om de geïnterviewden te verrassen: *"Kijk dit heeft een openbare bibliotheek jou ook nog allemaal te bieden!"*

Het is ons echter snel duidelijk geworden, dat het niet eenvoudig is om onze respondenten iets te laten zien waarvan ze nog niet weten dat de bibliotheek erover beschikt. Vooral de docenten bleken prima op de hoogte te zijn van het aanbod van de bibliotheek.

We kozen voor de beide groepen een andere aanpak: de leerlingen kregen op een speelse manier veel informatie over de bibliotheek en met de docenten is er serieus gesproken over het nut van het samenwerken en de verbetering van de wederzijdse contacten.

Roestenberg, Laten zien dat de wereld groter is dan je denkt!

De confrontatie van de leerlingen met de bibliotheek

We besloten de leerlingen een uitgebreide rondleiding door de bibliotheek te geven, zo konden we al het materiaal aanwijzen dat voor hen persoonlijk interessant is. Dit viel in zeer goede aarde: het was soms moeilijk om de leerlingen mee verder te krijgen, zo snel waren ze al verdiept in bepaalde boeken of CD-bakken: *"Oh, ze hebben hier die CD en oh die...die wil ik al heel lang opnemen...kan ik meteen lid worden?"* Alle vier vinden ze dat de rondleiding heel verhelderend is geweest en dat eigenlijk iedereen op school zo'n rondleiding zou moeten krijgen. De leerlingen zijn tevreden over het informatieaanbod van de bibliotheek. Ze weten er nu allemaal redelijk de weg en maken gebruik van de computercatalogus om dingen op te zoeken.

Opvallend is de houding van de leerlingen tegenover de schoolbibliotheek: *"Ik kom daar alleen om huiswerk over te schrijven, in elk geval niet om boeken te lenen want ze hebben er weinig leuks"*, aldus een onderbouwleerling uit Arnhem.

"Wanneer ik gerichte informatie zoek voor een opdracht van school ga ik eerst naar de schoolbibliotheek. Daar hebben ze veel documentatiemateriaal en weinig "gewone" leesboeken, dat verwacht ik ook niet van een schoolbibliotheek!", zei een andere scholier uit de onderbouw. De twee bovenbouwleerlingen gebruikte de bibliotheek alleen als studieruimte.

De confrontatie van de docenten met de bibliotheek

"Ik ben door het eerste gesprek tot de conclusie gekomen dat ik jullie (de bibliotheek) misbruik! Uit een soort gemakzucht zeg ik tegen mijn leerlingen dat ze maar naar de bieb moeten gaan en dat ze het daar maar zelf moeten uitzoeken! Ik ben me dit nu bewust en ik zie in dat het niet de juiste manier is", zo opende een docent Nederlands uit Arnhem het gesprek met de bibliotheek-medewerker die vol verbazing luisterde naar dit relaas.

De bibliotheekmedewerker doet de suggestie dat het handig zou zijn als ze een leerstofprogramma zou hebben van de verschillende scholen zodat ze niet voor grote verrassingen komen te staan. Ze vertelt dat de bibliotheek ieder jaar een brief stuurt naar alle scholen in de regio waarin staat wat er dat jaar allemaal te doen is op de bibliotheek en hoe men in kan schrijven voor rondleidingen. Ze krijgt bijna nooit respons van de scholen.

"Zo'n mailing werkt ook niet, onze school krijgt iedere dag één meter post en de secretaresse moet bij voorbaat al post selecteren dus zo'n brief komt gewoon niet bij de sectie Nederlands terecht. Het zou goed zijn als iedere school een hoofdverantwoordelijke aanwijst die direct in contact staat met een medewerker van de bibliotheek. Op die manier krijgt én de school én de bibliotheek een gezicht en kun je de post persoonlijk adresseren. Dat zal veel beter werken en dat moet ook zeker te doen zijn", aldus de docent. De bibliotheek-medewerker is het met dit laatste roerend eens.

Vervolgens komen we tot de conclusie dat de leerlingen de bibliotheekmedewerker en de docent "tegen elkaar uit spelen". Leerlingen komen na bezoek aan de bibliotheek terug op school en zeggen dat ze niets hebben kunnen vinden. Wanneer de docent zelf niet goed op de hoogte is van het aanbod van de

Roostenberg, Laten zien dat de wereld groter is dan je denkt!

bibliotheek zal hij daar niet veel tegen in kunnen brengen. Omgekeerd gebeurt het ook dat leerlingen zeggen tegen de bibliotheekmedewerker: "Bij ons op school hoeven we dat niet te lezen, dus laat maar zitten".

Als de medewerker weet wat er voor opdrachten gegeven worden op school kan hij daar beter op in haken. Dit "tegen elkaar uitspelen" door leerlingen kan voorkomen worden wanneer school en bibliotheek beter op de hoogte zouden zijn van de wederzijdse programma's.

Een minder geslaagd bibliotheekbezoek

Een docent uit Nijmegen vertelt dat zijn school graag het bezoek van leerlingen aan de bibliotheek wil bevorderen. Zij hebben de mogelijkheid van een rondleiding voor brugklassers ook benut, alleen is dit bezoek niet naar wens verlopen.

De bibliotheekmedewerkers werden als veel te streng ervaren, iets dat bij de leerlingen (en docenten) een algemene negatieve indruk heeft opgeleverd. De bibliotheekmedewerker vertelt dat dit voorval ook binnen de muren van de Lindenberg de nodige opschudding heeft gegeven. *"De bibliotheek heeft nou eenmaal haar regels maar in de praktijk blijkt dat niet iedere medewerker dezelfde normen hanteert"*, zegt de medewerker van de Lindenberg. Achteraf weet men dat het tijdstip van de rondleiding (14.00 uur) en het aantal leerlingen (3 klassen) niet bijdroegen tot een beter werkklimaat. Vast staat dat alle bibliotheekmedewerkers het voorval ten diepste betreuren. Er wordt afgesproken met de betreffende docent hoe ze in de toekomst het beste kunnen samenwerken.

Een docente Nederlands uit Arnhem vindt rondleidingen niet nodig: *"Alle leerlingen krijgen een uitgebreide rondleiding in de schoolbibliotheek die een prima collectie boeken bevat, hierdoor kan ook de weg in de Openbare Bibliotheek wel gevonden worden!"*.

De vierde door ons geïnterviewde docent ziet af van het vervolgesprek waar ook de bibliotheekmedewerker bij aanwezig is. Hij zegt letterlijk dat hij geen zin heeft om daar iets van zijn kostbare tijd aan te verspillen. Hij gebruikt de bibliotheek niet voor eigen lesmateriaal en vindt rondleidingen overbodig: *"Leerlingen weten de weg al of laten zich wel door vriendjes helpen; en als ze boeken niet kunnen vinden dan is dat hun probleem dan moeten ze maar een andere oplossing zoeken!"*.

Hij ziet het nut van contact hebben of eventueel samenwerken met de Openbare Bibliotheek niet echt in.

Ten slotte

Gebleken is dat de contacten tussen de diverse scholen en bibliotheken minimaal zijn en dat twee van de vier docenten bereid zijn om hier iets aan te veranderen. Of dit een algemeen beeld schetst van de situatie in de rest van de regio, durf ik niet te zeggen. Wel is mij duidelijk geworden dat het alleen maar bevorderlijk is voor zowel de middelbare scholen als de bibliotheken dat er een degelijk samenwerkingsverband komt.

Roestenberg, Laten zien dat de wereld groter is dan je denkt!

Vanuit het leesbevorderingsproject *Sirene* is er een aansluitingscommissie in het leven geroepen die bekijkt hoe dit op een goede manier gerealiseerd kan worden.

Ook zullen de Openbare Bibliotheken van Arnhem en Nijmegen en de Provinciale Bibliotheek Centrale Gelderland meer gaan samenwerken zodat zij, wanneer het Sireneproject afgelopen is, op eigen kracht verder kunnen.

Dorine Roestenberg is medewerker van het Universitair Talencentrum Nijmegen en studeert Literatuurdidactiek en Frans aan de Katholieke Universiteit Nijmegen. Het onderzoekverslag is onder de titel "Laten zien dat de wereld groter is dan je denkt" ad f10,- per exemplaar (incl. porto) verkrijgbaar bij de Provinciale Bibliotheekcentrale Gelderland, Sirene-project, Postbus 9052, 6800 GR Arnhem.

